

მედიაგანათლება თუ მედიაწიგნიერება - ტერმინოლოგიური განმარტებისათვის

მაია თუნგია, ასისტენტ პროფესორი

საქართველოს დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტი,

აბსტრაქტი

21 საუკუნის დასაწყისში მომხდარმა სამეცნიერო-ტექნოლოგიურმა რევოლუციამ ძირეული ცვლილებები გამოიწვია მედიის სფეროშიც. ტრანსფორმირებული მედიაპეიზაჟის პირობებში და, რაც მთავარია, დროის საკმაოდ მოკლე პერიოდის გათვალისწინებით, მედიამკვლევარებს გაუჭირდათ გარკვეული პროცესებისა და მოვლენების ადეკვატურად შეფასება, ასევე მოუწიათ უკვე დამკვიდრებული ტერმინებისათვის გადახედვა ახალი ციფრული რეალობის გათვალისწინებით.

რაც შეეხება მედიასაგანმანათლებლო მოძრაობას, ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით, ქაოსური მდგომარეობა აქ უკვე თითქმის ოთხი ათეული წელია გრძელდება. მხედველობაში გვაქვს ის ფაქტი, რომ დღემდე ღიად რჩება ამ მეტად მნიშვნელოვანი სფეროსათვის ერთიანი სახელწოდების საკითხი. დღემდე მედიამკვლევარებს შორის, ამ თვალსაზრისით, აზრთა შეუთანხმებლობაა. თუმცა პრობლემას მხოლოდ სხვადასხვა სახელი კი არა, შედარებით აღიარებული ტერმინებისადმი განსხვავებული მიდგომა განაპირობებს.

საკვანძო სიტყვები: მედიაგანათლება; მედიაწიგნიერება; ახალი ჰუმანიზმი; მედიაცნობიერება; მედიამენტალიტეტი.

Media education or media literacy - for terminological definition

Maya Tungia, Assistant professor

David Aghmashenebeli University of Georgia

Abstract

The scientific and technological revolution that took place at the beginning of the 21st century led to cardinal changes in the field of media. Under the conditions of the transformed media

landscape and, most importantly, taking into account a fairly short period of time, it was difficult for media researchers to adequately assess certain processes and events, and they also had to revise already established terms in the light of the new digital reality.

As for the media education movement, in terms of terminology, chaos has reigned here for almost four decades. We mean the fact that the question of a single name for this very important area remains open to this day. To this day, there is controversy among media researchers on this issue. However, the problem is not just in different names, but in a different approach to relatively recognizable terms.

Key words: media education; media literacy; New humanism; Media awareness; Media mentality; Information society.

მედიაგანათლების, როგორც პედაგოგიკის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიმართულებაზე, საერთაშორისო ტრიბუნებიდან ჯერ კიდევ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან საუბრობდნენ. სწორედ ამ პერიოდიდან მოყოლებული, დღემდე ღიად რჩება ამ სფეროსათვის სახელწოდების საკითხი. იუნესკომ ამ ახალ მიმართულებას იმთავითვე „მედიაგანათლება“ უწოდა, თუმცა თავიდანვე ისე მოხდა, რომ მკვლევართა გარკვეული ნაწილი „მედიაგანათლებას“ „მედიაწიგნიერებად,“ ანდა სხვა ტერმინით მოიხსენიებდა.

ამ ფაქტორის შესახებ თვით საერთაშორისო ტრიბუნიდან აღინიშნა: „ბევრი ტერმინია დაკავშირებული იმასთან, რასაც ყველაზე ხშირად „მედიაგანათლებას“ ვეძახით: „მედიასწავლება,“ „მედიის კვლევა,“ „ტექნოლოგიების გამოყენებით სწავლება,“ „საგანმანათლებლო ტექნოლოგიები,“ „საგანმანათლებლო მედია“... გერმანულ ლიტერატურაში ფართოდ გამოიყენება „მედიაკომპეტენტურობა,“ მაშინ, როცა ესპანელმა ექსპერტებმა ეს მცნება „სოციალურ კომპეტენტურობამდე“ გააფართოვეს. ბოლო წლებში გავრცელდა ტერმინი „მედიაწიგნიერებაც.“ [1]

თუმცა პრობლემას მხოლოდ ორი სახელი კი არა, ამ მცნებებისადმი განსხვავებული მიდგომა ქმნიდა - ზოგი მკვლევარი მათ ურთიერთგამომდინარე და ერთმანეთთან ღრმად დაკავშირებული ტერმინებად თვლიდა, ზოგიც მიჯნავდა ერთმანეთისგან, ზოგი კი, უბრალოდ, სინონიმებად მიიჩნევდა. ამის შესაბამისად, ცხადია, იცვლებოდა თითოეული მცნების პრიორიტეტების ვექტორის მიმართულებაც.

ჩვენ საგანგებოდ ჩავუღრმავდით ამ საკითხს, რის შემდეგაც, სხვადასხვა წყაროს გაანალიზების შედეგად, ჩვენს წინაშე ამგვარი სურათი გამოიკვეთა:

დღემდე მედიაგანათლების ყველაზე ამომწურავი განმარტება იუნესკოს ეკუთვნის (1999 წ.). არსებობს ამ მცნების კიდევ უამრავი განსაზღვრა სხვადასხვა მეცნიერისგან, მაგრამ, ფაქტობრივად, მათგან ვერცერთი ვერ გასცდა იუნესკოს განმარტებით შემოსაზღვრულ შინაარსობრივ არეალს.

რაც შეეხება იმ მკვლევარებს, რომლებიც მედიაგანათლებისა და მედიაწიგნიერების ყველაზე მნიშვნელოვან მიზნებსა და მათთვის დასახულ ამოცანებს ერთმანეთისაგან მიჯნავენ, ამ კომპეტენციათა ერთმანეთთან შედარებით ცხადი ხდება, რომ მათ შორის მხოლოდ უმნიშვნელო განსხვავებაა და შინაარსობრივად იმდენად ფართო თანაკვეთა აქვთ, რომ ამგვარი გამიჯვნა ხელოვნურიც კია.

მეტიც - შეიძლება ითქვას, რომ იუნესკოს მიერ შემოთავაზებული „მედიაგანათლების“ განმარტება, რომელიც ითვალისწინებს სხვადასხვა დონეზე მისაღწევ კომპეტენციებს, ამ კომპეტენციათა ფარგლებში, მთლიანად მოიცავს იმ მიზნებს, რასაც „მედიაწიგნიერების“ ამოცანად სახავენ ზემოთ აღნიშნული მკვლევარები. ამდენად, მედიაწიგნიერების ცალკე მიმართულებად გამოყოფა, ამ კონტექსტში, აზრს კარგავს. ასე რომ, არასწორად გვესახება ამ ორი მცნების ერთმანეთისაგან გამიჯვნა.

ასევე არ ვემხრობით მედიამკვლევარებში დღემდე ფართოდ გავრცელებულ მიდგომას მედიაგანათლებისა და მედიაწიგნიერების სინონიმებად ხმარების შესახებ. თუმცა, აქვე შევნიშნავთ, რომ გარკვეულ კონტექსტში, მათი სინონიმებად ხმარება, ხაზს ვუსვამთ, გარკვეულ კონტექსტში, მისაღებია და შეცდომა ნამდვილად არ არის.

რაც შეეხება ჩვენს პირად პოზიციას, ჩვენ მხარს ვუჭერთ დიდი ბრიტანეთის ენციკლოპედიაში გამოთქმულ განმარტებას, რომ მედიაგანათლება - ესაა პროცესი, ხოლო მედიაწიგნიერება წარმოადგენს ამ პროცესის მისაღწევ შედეგს:

„როგორც მედიაგანათლება (media education), ისევე მედიის შესწავლა (media studies) მიმართულია მედიაწიგნიერების (media literacy) მიზნის მისაღწევად, - ნათქვამია დოკუმენტში.“ [2]

რაც შეეხება ისეთ ავტორიტეტულ ორგანიზაციას, როგორც იუნესკო, იგი ერთნაირი წარმატებით ხმარობს ორივე ტერმინს, სხვადასხვა კონტექსტის შესაბამისად. თუმცა რიგი დოკუმენტებიდან ჩანს, რომ იუნესკოს სპეციალისტებიც იზიარებენ ბრიტანეთის ენციკლოპედიაში გამოთქმულ მოსაზრებას.

მაგალითად, იუნესკოს ერთ-ერთ დადგენილებაში ნათქვამია, რომ 21-ე საუკუნეში მომხდარი ტოტალური ტრანსფორმაციები ითხოვენ სისტემატურ განათლებასა და ღრმა შეგნებულობას. იუნესკოს ეს დოკუმენტი ამ განათლებას მედიაგანათლებას უწოდებს, ხოლო ამ შეგნებულობას - მედიაწიგნიერებას. [3]

იუნესკო, როგორც ამ დოკუმენტშია ხაზგასმული, ორივე პარამეტრის საბოლოო მიზნად მედიაგანათლებების (იგივე მედიამენტალიტეტის) ამაღლებას მიიჩნევს, რომელიც „ახალ ჰუმანიზმს“ უნდა უკავშირდებოდეს - ეს ის მთავარი კომპეტენციებია, რომელთაც იუნესკო 21-ე საუკუნეში ინფორმაციული საზოგადოების მისაღწევ მიზნებად სახავს.

მედიაწიგნიერებას მედიაგანათლების შედეგად მოიაზრებს ასევე ისეთი ავტორიტეტული ორგანიზაცია, როგორც ევროპარლამენტი. მის 2008 წლის 16 დეკემბრის რეზოლუციაში ვკითხულობთ: „მედიაგანათლებას არსებითი მნიშვნელობა აქვს მედიაწიგნიერების მაღალი დონის მისაღწევად - პოლიტიკური განათლების მნიშვნელოვანი კომპონენტისა, რომელიც ეხმარება ადამიანებს, განამტკიცონ მათი აქტიური სამოქალაქო პოზიცია და მათი სამოქალაქო უფლებებისა და მოვალეობების გაგება.“ [4]

მოყვანილი ციტატებიდან კარგად ჩანს, რომ, ამ დოკუმენტების მიხედვით, მედიაგანათლების პროცესის უმთავრესი მიზანი მოქალაქეებში მედიაწიგნიერების დონის მიღწევაა. ამ აზრს ეთანხმებიან ცნობილი მედიამკვლევარებიც: კრისტოფერ ვორსნოპი (კანადა), ჯონ პანჯეპე (კანადა), ირვინგ როზესი (კანადა), დევიდ ბუკინგემი (დიდი ბრიტანეთი), დანიელ სუესი (შვეიცარია), დაფნა ლემიში (ისრაელი), ალექსანდრ ფედოროვი (რუსეთი), სტალ პენზიმი (რუსეთი), ვალერი მონასტირსკი (რუსეთი) და ასე შემდეგ.

მაგალითად, ცნობილი კანადელი მკვლევარი კრისტოფერ ვორსნოპი წერს: „მედიაწიგნიერება - ესაა მედიაგანათლების... შედეგი. რაც უფრო მეტად სწავლობთ თქვენ მედიას (მედიის დახმარებით), მით უფრო მედიაწიგნიერი ხართ.“ მედიამკვლევარი

ისრაელიდან, დაფნა ლემიში კი მიიჩნევს, რომ „როცა საქმე ამგვარ ფართო სფეროს ეხება, ძალიან ზუსტ განმარტებებზე შეთანხმება, ერთგვარად, შეუძლებელიც კი გახლავთ.“

მედიასაგანმანათლებლო მოძრაობაში ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით, ეს ქაოსური მდგომარეობა უკვე რამდენიმე ათეული წლებია (გრიუნვალდის კონფერენციიდან მოყოლებული), გრძელდება. 21-ე საუკუნის დასაწყისში კი ინფორმაციული ტექნოლოგიების ხაზით მომხდარმა ტექნიკურმა რევოლუციამ მსოფლიოში ბევრი რამ შეცვალა. ეს, განსაკუთრებით, მედიაზე აისახა, რომელმაც უმოკლეს დროში ძალიან დიდი ტრანსფორმაცია განიცადა. შედეგად მკვლევარებს გაუჭირდათ დროის ასე მოკლე პერიოდის გადასახედიდან რიგი მოვლენებისათვის თავისი სახელის დარქმევა და მათთვის შესაბამისი ტერმინების შერჩევა.

სამწუხაროდ, მკვლევართა შორის არ არის ერთიანი პოზიცია მედიური სფეროს თვით ისეთ საკვანძო ტერმინთა განსაზღვრაში, როგორცაა „მედია“ და „ინფორმაცია“. მაგალითად, მცნება „მედიაში“ მკვლევართა საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი ტრადიციულად მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს მოიაზრებს, მაშინ, როცა არსებობენ არამასობრივი ინფორმაციის საშუალებანიც.

იუნესკოს პროგრამაში, სახელწოდებით „პედაგოგთა განსწავლის პროგრამა მედიური და ინფორმაციული წიგნიერების საფუძველზე“ - ვკითხულობთ: მედიის ქვეშ იგულისხმებიან „ფიზიკური ობიექტები, საშუალებები და ინფორმაციის მატარებლები, რომლებიც გამოიყენებიან კერძო, ან მასობრივი კომუნიკაციისათვის, მაგალითად, რადიო, ტელევიზია, კომპიუტერები, კინო, მობილური ტელეფონები და ასე შემდეგ. ტერმინი ეკუთვნის ნებისმიერ ფიზიკურ ობიექტს, რომელიც გამოიყენება ინფორმაციის გადაცემისათვის. მედია წარმოადგენს ინფორმაციის წყაროს, რომლის კონტენტი უნდა დაექვემდებაროს რედაქტირებას ჟურნალისტური ეთიკის გათვალისწინებით, იმ გაგებით, რომ სარედაქციო დამოუკიდებლობის პრინციპის საფუძველზე, გამოიყენება რაიმე ორგანიზაციასთან, ან პირთან დაკავშირებით.“ [5]

„წიგნი ამ გაგებით მედიის ნაწილია ისევე, როგორც ბროშურა, სარეკლამო პლაკატი, რაიმე დოკუმენტი და სხვა.“ მედიის იუნესკოსეული განმარტების თანახმად, „მედია - ესაა კონტენტის მიტანის ნებისმიერი არხი, იმისდა მიუხედავად, ეს არხი მასობრივია თუ არა.

ადამიანიც, გარკვეული თვალსაზრისით, მედიაა, რადგან თავის თავში გაატარებს ინფორმაციის ნაკადებს, გარდაქმნის მათ და თავად ხდება ინფორმაციის წყარო.“ [6]

მკვლევართა შორის საკვანძო ტერმინებისადმი ერთიანი მიდგომის არარსებობა აისახა მედიურ სფეროში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი პროცესის - კომუნიკაციური პროცესის - შესწავლაზე. მედია-პედაგოგებმა ამ პროცესის თეორიული გააზრებისას მისი ორი ყველაზე მნიშვნელოვანი შემადგენელი - „ინფორმაცია“ და „მედია“ - ერთმანეთისაგან განაცალკევეს და თითოეული მათგანის ცალ-ცალკე შესწავლას შეუდგნენ. ტერმინოლოგიური განტოტვის შედეგად, მათ ცალკე შესასწავლ მიმართულებებად გამოჰყვეს მედიაგანათლება, მედიაწიგნიერება, მედიაკულტურა და მედიამენტალიტეტი (ეს მედიის ხაზით), ხოლო ინფორმაციის შესასწავლ მიმართულებებად - ინფორმაციული განათლება, ინფორმაციული წიგნიერება, ინფორმაციული კულტურა და ინფორმაციული მენტალიტეტი (ინფორმაციის ხაზით).

ამგვარმა მიდგომამ მკვლევართა ყურადღება სხვადასხვა მიმართულებით მიმართა, რამაც კომუნიკაციური პროცესის შესწავლა და გაანალიზება დააზარალა, რადგან კვლევისას ბევრს ნიშნავს სწორად შერჩეული ორიენტირი ტერმინის სახით და ის საკვლევი არეალი, რომელიც ამ ტერმინითაა შემოსაზღვრული.

ამგვარი ქაოსის თავიდან ასაცილებლად პირველი ნაბიჯები ისევ იუნესკომ გადადგა: ჯერ კიდევ 2008 წლიდან იგი შეეცადა, საერთო მნიშვნელო მოემეზნა მედიაგანათლებისა და ინფორმაციული განათლებისათვის. არსებული ტერმინების გადააზრების შედეგად მან ახალი ტერმინი - „მედიინფორმაციული წიგნიერება“ - შემოგვთავაზა.

ამ ტერმინის საერთაშორისო დონეზე „ნათლობა“ 2011 წლის 15-17 ივნისს შედგა, მაროკოში, ქ ფესში, გამართულ საერთაშორისო ფორუმზე, რომელიც მედიური და ინფორმაციული განათლების საკითხებს ეძღვნებოდა.

ლიტერატურა:

1. [www. fb.com/mediadevelopmentfoundation](http://www.fb.com/mediadevelopmentfoundation);
2. Media education Draft recommendation.n www.mediagram.ru/. Doc. 8753.6 June 2000.

3. Федоров А.В. , Новикова А.А. Медиаобразование в ведущих странах Запада. Таганрог; 2005. 270.
4. Антипина Н.Л., Герасимова Г.И., and Мурзина Е.В.. "Исследование медийно-информационной грамотности российских подростков" Вестник Сургутского государственного педагогического университета; 2 (65), 2020: 42-49.
5. Игнатов Петр Александрович. "Педагогические условия формирования медиаинформационной грамотности педагога дополнительного образования" Вестник Оренбургского государственного университета; 5 (223), 2019: 27-31
6. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In: Education for the Media and the Digital Age;